

Upplands fornminnesförening

Styrelsens berättelse över föreningens verksamhet arbetsåret 1968-69

IN MEMORIAM

Under det gångna verksamhetsåret har Upplands fornminnesförening förlorat två inom fornminnes- och kulturminnesvården kända personer, nämligen friherrinnan Beth de Geer, Leufsta, och friherre Carl Beck-Friis, Harg. Friherrinnan de Geer har alltsedan år 1954 tillhört fornminnesföreningens styrelse och där visat ett mycket stort intresse för föreningens verksamhet. Friherre Beck-Friis utsågs till hedersledamot i Upplands fornminnesförening år 1940 och friherrinnan de Geer år 1966.

STYRELSE

Fornminnesföreningens styrelse har arbetsåret 1968-69 haft följande sammansättning:

Landshövding Ragnar Edenman, Uppsala, ordförande
Professor em. Sven Hörstadius, Uppsala, vice ordförande
Direktör Göran Knutsson, Uppsala
Bankdirektör Gunnar Rosenborg, Uppsala, skattmästare
Landsantikvarie Nils Sundquist, Uppsala, sekreterare t. o. m. 31 jan.
1969
Landsantikvarie Ola Ehn, Uppsala, sekreterare fr. o. m. 1 april 1969
Direktör Eric Wolrath, Uppsala
Notischef Ellis Edman, Uppsala
Arkivarie Wolter Ehn, Uppsala
Ingenjör Eric Åberg, Uppsala
Rektor Nils Göransson, Sollentuna
Stadsbibliotekarie Thore Floderus, Enköping

Utsedda av Uppsala läns landsting:

F. tillsynslärare Harald Gustafson, Gamla Uppsala
Lantbrukare Birger Karlsson, Härkeberga, suppleant

Utsedda av Stockholms läns landsting:

F. riksdagsman Martin Söderquist, Solna
Herr Eric Skånberg, Lidingö, suppleant

Utsedda av Uppsala stad:

Herr Rune Stenbom, Uppsala
Lektor Stiv Jakobsson, Uppsala
Kantor Sten Hagelin, Uppsala, suppleant
Tjänsteman Sven Edman, Uppsala, suppleant

Inom styrelsen har som adjungerad styrelseledamot utsetts docent Manne Eriksson.

Förvaltningsutskott: Landshövding Edenman, ordf., professor em. Hörstadius, direktör Wolrath, herr Stenbom, f. tillsynslärare Gustafson, 1:e aktuarie Söderquist, skattmästaren och sekreteraren.

Revisorer: Föreningens revisorer har varit bankkamrer Gösta Holdo och lantbrukare Martin Ehrengren med disponent L.-O. Lindqvist och kamrer Thore Kihlberg som ersättare. Av Uppsala stad utsedd revisor har varit direktör Herbert Ahlqvist med maskinist Rolf Kassin som suppleant. Av länsstyrelsen utsedd revisor har varit f. riksbanksdirektör C. E. Leffler.

PERSONAL

Ordinarie tjänstemän hos Upplands fornminnesförening har varit landsantikvarie Nils Sundquist, antikvarie Anna-Märta Berg och amanuens Lars Gezelius. Som ny landsantikvarie sedan Nils Sundquist den 31 januari 1969 avgått med pension har utsetts fil. lic. Ola Ehn med tillträde 1 april 1969. Under tiden 1 februari–31 mars har Anna-Märta Berg tjänstgjort som t. f. landsantikvarie. Under den tid som amanuensen varit tjänstledig för arkeologiska undersökningar i Nubien har tjänsten upprätthållits av fil. kand. Örjan Wallström till och med 15 juli 1968 och från och med 1 oktober samma år till och med våren 1969 av fil. kand. Gunilla Cedrenius. Som kansliskrivare har tjänstgjort Margot Adolphson, vars lön Upplands fornminnesförening och Upplandsmuseet svarat för med hälften vardera.

Som arkivarbetare, avlönade med medel från Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen, har tjänstgjort Ruth Begner, Gunnar Dahln, Aina Larsson, Birgitta Nerström och Sven Österberg samt fr. o. m. 16 dec. 1968 Inge-
mar Burman.

MEDLEMMAR

Antalet medlemmar i Upplands fornminnesförening uppgår till 3 039, varav 84 ständiga samt 29 hedersledamöter och 41 medaljörer.

ÅRSMÖTE OCH UTFLYKTER

Årsmötet hölls söndagen 27 maj 1968 i Ekebyskolans aula i Sala under ordförandeskap av vice ordföranden prof. em. Hörstadius. Stadgenliga val företogs, revisionsberättelsen upplästes och ansvarsfrihet beviljades skattmästare och styrelse. Till föreningens hedersledamöter kallades professorerna Mårten Stenberger och Henrik Cornell, Stockholm, samt kapten Gustaf von Ehrenheim, Grönsö. Till medaljörer utsågs folkskollärarna Hjalmar Eriksson och Sven Wallström, Björklinge. Föreningens nye ordförande, landshövding Ragnar Edenman, installerades på sin post. I samband med årsmötet ägde vårutflykten rum med besök vid Härledgården, Torstuna hembygdsförenings hembygdsgård, Molnebo säteri i Västerlövsta socken, Sala landsförsamlings sockenkyrka samt Vallby friluftsmuseum i Västerås. Middag intogs i Stadshotellets festsal.

Höstutflykten ägde rum söndagen 13 oktober 1968, varvid Flasta kyrkoruin vid Skokloster, Sko klosterkyrka, den berömda Skoklosterstenen samt gravhögarna vid Rölunda i Häggeby socken studerades.

100-ÅRSJUBILEET

På dagen den 26 januari 1969 firade Upplands fornminnesförening sitt 100-årsjubileum. Festligheterna inleddes med vernissage på utställningen »Vasarnas slott i Uppsala» på Upplandsmuseet. Härefter följde högtidssammanträde i Universitetets aula under landshövding Edenmans ordförandeskap. Till hedersledamöter i fornminnesföreningen kallades professorerna Armin Tuulse, Wilhelm Holmqvist och Greta Arwidsson, Stockholm, och till medaljörer utsågs folkskollärare Urban Rejle, Solna, fil. dr Aug. Isaacsson, Stockholm, godsägare Paul Ekman, Vänge, samt riksspelman Leonard Larsson, Viksta. Professor Dag Strömbäck höll högtidsföredrag »Upplands fornminnesförening 100 år» och en dräktparad framfördes till text av fil. dr Alf Henrikson. Landshövding Edenman hyllade den avgående landsantikvarien Nils Sund-

quist och överlämnade en penninggåva från fornminnesföreningens medlemmar. Dagen avslutades med jubileumsmiddag på Rikssalen på Uppsala slott med nära 700 deltagare. Den kommitté som svarat för arrangemangen kring jubileet har bestått av landsantikvarie N. Sundquist, docent M. Eriksson och skattmästaren bankdirektör G. Rosenborg.

ÅRSANSLAG

För år 1968 har Upplands fornminnesförening erhållit i anslag från Uppsala stad kr. 53 350, från Uppsala läns landsting kr. 41 400 och från Stockholms läns landsting kr. 6 500. Det statliga bidraget till landsantikvarie- och antikvarielönerna har utgått med kr. 75 303.

FORNMINNES- OCH KULTURMINNESVÄRD

Fornminnesärenden

Arkeologiska undersökningar

I samband med lertäkt i Kumla 7¹ i Danmarks socken har tre ej tidigare kända fornlämningar undersökts. Fynden, två par ovala spännbucklor, pärlor av glas och fluss, kam- och benfragment samt en arming, hänför gravarna till vikingatid omkr. 800 e. Kr.

Besiktningar och yttranden

Under verksamhetsåret 1968–69 har ett flertal fornlämningsärenden handlagts och yttranden, i regel efter besiktning på platsen, avgivits till Riksantikvarieämbetet. Ärendena utgör i regel remissärenden.

Förslag till generalplaner, stadsplaner och byggnadsplaner

Dispositionsplaner har granskats för Brunna industriområde i Västra Ryds sn, för Gränbyområdet i f. d. Vaksala sn och för Valsätra-Gottsunda i f. d. Bondkyrko sn; generalplaner för Enköpings stad och för Kungsängens samhälle; stadsplaner för norra och södra delarna av Gamla Uppsala, Nyby i Gamla Uppsala, Fyrislundsområdet i Uppsala samt för Håga by i f. d. Bondkyrko sn; byggnadsplaner för område öster om Skogshyddan i Rasbo sn samt för Yrsta i samma socken, Storvreta 17: 1 m. fl. i Ärentuna sn samt för Brunna i V. Ryds sn.

Grustäkter och grustäktsplaner har granskats för Åhl 1:1 i Vårfrukyrka sn och för Norsholmen i Skoklosters sn.

Förslag till vägomläggningar har handlagts beträffande flyttning av fjärrmotorvägen E 4 vid Vaksala och Bolsta i f. d. Vaksala sn, E 4 vid Mehedeby i Tierps sn, E 18, delen Enköping-Grillby i Litslena sn, väg 750 — bro vid Väster-Ensta i Tierps sn, väg C 2947-272, delen Uppsala-Björnarbo, väg C 2993-76 Frebbenbo-Älvkarleby, delen Frebbenbo-Försäter, vägen Råbacka-Håbo i Håbo-Tibble sn samt Söderfors-Hargshamn, delen Örbyhus-Gryttjom.

Förslag till avstyckningar har varit föremål för granskning i Fjuckby 3:2 och 4:4 i Ärentuna sn, Norränge 1:1 och 2:1 samt Kvarnibble 3³ i Håtuna sn, Nopsgårde 2⁹ i Fröslunda sn, Furuby 1⁴ i Giresta sn, Österänge 1:4 i Österlövsta sn, Klinta 2:2 i Börje sn, Årby 3:1 i Lena sn, Vallby 2:8 i Långtora sn, Foghammar 1:2 och 1:5 i Alunda sn, Årsta 2:1 i Rasbo sn, Friberg 4:9 i Kulla sn, Jälla 2⁴ och Skäve 1⁴ i f. d. Vaksala sn, Tjocksta 1:2 och Viggeby 7¹ och 7² i f. d. Danmarks sn samt stg 3739 och 3740 i f. d. Gamla Uppsala sn.

Förslag till permanent bebyggelse, fritidsbebyggelse m. m. har granskats för Skokloster 2:1 i Skoklosters sn, Lillinge 3:1 i Funbo sn, Husby 19:1 i Vendels sn, Locksta 1⁵ i Funbo sn, Klöv och Ullevi 1⁵ i Bro sn, Gränby i f. d. Vaksala sn, Lenaberg i Lena sn, Alsta i Börje sn, Nederby 1² och 1³ samt Kroby 1:1 i Vallby sn, Gränby 1:4 och 2:4 i Ärentuna sn samt Rörby 3:1 i Svinnegarns sn.

Övriga fornlämningsärenden har varit besiktning av nyupptäckta fornlämningar i Dalby, Hagby, Jumkils, Lillkyrka och Kungs-Husby socknar, besiktning av skadegörelse på gravfält i Åhl 1:3 i Vårfrukyrka sn samt i närheten av Flasta i Skoklosters sn. Yttranden har avgivits beträffande kraftledningsdragningar från Ekeby till Störvreta i f. d. Gamla Uppsala sn, över Södra Ullevifjärden i Häggeby och Övergrans socknar, från Viksta till Skuttunge samt beträffande förläggning av 70 kV transformatorstation i Tensta sn. Yttranden har också avgivits beträffande radiostationen i Uppsala, utformning av grönområde i Brunna i Vänge sn, tryckavloppsledning Bäcklösa-reningsverket via Ultuna i f. d. Bondkyrko sn, vändplats vid Grisslevägen i Sunnersta i f. d. Bondkyrko sn samt uttalanden gjorts rörande fornlämningar nr 11 och 60 i Läby sn och nr 110 i Vårfrukyrka sn.

*Byggnadsärenden**Kyrkorestaureringar m. m.*

I samband med restaurering av Vaksala kyrka har fotografering och uppmätning utförts av korportal, murrester och skelettfynd i kyrkans norra kapell och sakristia. Det mönsterlagda spåntaket till Sparsätra kyrkas klockstapel har uppmätts och fotograferats. I Uppsala domkyrkas valv över mittskeppet har registrering, uppmätning och tillvaratagande av blyfynd och medeltida tegelpanna skett.

Yttranden har avgivits rörande stiglucka och kyrkogårdsmur vid Ekeby kyrka, takomläggning på Upplands-Tuna kyrka, lyktstolpar m. m. vid Österlövsta kyrka, kyrkogårdsmuren vid Kungsängens kyrka, reparation av kyrkogårdsmuren vid Boglösa kyrka, gravsten i Alunda kyrka samt rörande förslag till yttre restaurering av Ärentuna kyrka.

Ärenden inom Uppsala stad

Byggnadshistoriska undersökningar, fotografering och uppmätning har utförts av tre valvbågar i en frilagd tegelvägg i Uppsala slotts sydflygel, av medeltida murrester i Gustavianums vestibul samt i Domtrapphuset i samband med ombyggnadsarbeten.

Inför förestående rivning har fotografering utförts inom kv. Hjorten, Toven, Sala, Domen samt Salnecke och Lunden i Petterslundsområdet. Före rivning har magasinsbyggnad vid Ulva kvarn uppmätts och fotograferats. Inför förestående restaurering har bastion Styrbiskop vid Uppsala slott fotograferats.

Rådgivning har lämnats vid renovering och inredning av en av flyglarna till Gottsunda herrgård liksom vid restaurering av den gamla sockensmedjan i Vaksala.

Yttranden i byggnadsärenden inom Uppsala stad har avgivits i fråga om stadsplaner för kv. Hjorten, Leoparden, Lindormen och del av Toven, angående rivning av byggnader inom tomt nr 8 i kv. Lindormen, förändring av bebyggelse inom kv. Oden samt rörande det kulturhistoriska värdet i den s. k. Classonska gården i kv. Ubbo.

Ärenden inom Uppsala län i övrigt

Yttranden har avgivits rörande omdisposition av Söderfors församlings prästgård till leksskoleverksamhet, ventilationsanläggning i pastorsexpeditionen i Enköping, uppförande av ekonomibygnad vid Alunda kyrka, gravkor på Sjöö fideikommiss i Holms sn samt utbyggnad av stålverk

i Söderfors bruk. Besiktning och yrkande på bevarande av vägtrumma av kallmurad sten från 1822 på väg 77 i Danmarks sn har skett.

Hos Arbetsmarknadsstyrelsen har via Riksantikvarieämbetet anhållits om att som beredskapsarbete få utföra vissa restaureringar av kulturhistoriskt värdefull betydelse. Ansökningshandlingar, åtföljda av restaureringsprogram med kostnadsförslag har insänts rörande Ekeby by i Vänge sn, Kvekgården i Fröslunda sn och vallonsmedjan i Österbybruk i Films sn.

Under hösten 1968 har genom medel, 2 000 kr., anslagna av Upplands fornminnesförening och Upplandsmuseet, en snabbinventering utförts av huvudparten av de inom Uppsala län befintliga hembygdsgårdarna och hembygdsmuseerna. Hembygdsföreningarnas representanter har intervjuats, hembygdsgårdarna fotograferats samt anteckningar förts om samlingarnas tillstånd, kulturhistoriska värde m. m. Inventeringen har utförts av antikvarie Anna-Märta Berg och intendent Helena Harnesk.

PUBLIKATION

Under året har föreningens årsbok UPPLAND 1969 utkommit under redaktion av Nils Sundquist, Manne Eriksson och Anna-Märta Berg. Ur innehållet må anföras: Upplands fornminnesförening 100 år, av *Dag Strömbäck*; Med Nathan Söderblom i Upplands fornminnesförening, av *Birger Nerman*; Ett myntfynd från Flasta kyrkoruin, Skokloster sn, av *Nils Sundquist*; Runblecket från Östra Aros, av *Elisabeth Svärdström*; Sigtuna Nyckelsten, av *J. P. Lamm* samt En skolflickas minnen från 1860-talets Uppsala, av *Ester Fett*, f. Fischer, (död 1933).

FORNMINNESFÖRENINGENS INKÖPSKOMMITTÉ

Inköpskommittén, som under året bestått av hrr Manne Eriksson, G. Rosenborg, E. Wolrath, E. Åberg och N. Sundquist, med antikvarie Anna-Märta Berg som sekreterare, har inköpt ett antal föremål, vilka deponerats i Upplandsmuseet. Dessa inköp redovisas i avdelningen Deponitioner i Upplandsmuseets verksamhetsberättelse.

KVEKGÅRDEN

Kvekgården, Upplands fornminnesförenings friluftsmuseum för allmogekultur i Fröslunda socken, härrör från 1700-talets andra hälft. Gården,

som ligger på ursprunglig plats, består av mangård och fägård av omålad timmerlängor med halmtak. Den har varit tillgänglig för allmänheten under sommarhalvåret och visats efter tillsägelse av fru Larsson, som bor i Kvekgårdens närhet. Under året har sanering av samtliga byggnader mot husbock och strimmig trägnagare utförts av Anticimex. Anhållan hos Arbetsmarknadsstyrelsen om utförande av en grundlig restaurering som beredskapsarbete för en summa av tillhoppa 75 300 kr. har ej beviljats.

BIBLIOTEK OCH ARKIV

Upplands fornminnesförenings bibliotek och arkiv har under året utökats dels genom inköp och gåvor, dels genom byten med andra fornminnesföreningar och hembygdsförbund. Arkivet har utökats med äldre fotografier av topografiskt värde.

VERKSAMHET NÄRA KNUTEN TILL FÖRENINGEN

Stiftelsen Upplandsmuseet

Stiftelsen Upplandsmuseet står i nära samarbete med Upplands fornminnesförening. Till särskild berättelse över Upplandsmuseets verksamhet hänvisas.

Disastiftelsen

Disastiftelsen, ägare av Disagården, friluftsmuseum för uppländsk byggnads- och allmogekultur i Gamla Uppsala, har fortsatt sin verksamhet genom sitt verkställande organ Disanämnden. I *Disanämnden* ingår ledamöter, valda av Upplands nation, Upplands fornminnesförening, Uppsala fabriks- och hantverksförening, Uppsala läns hemslöjdsförening, Uppsala läns husmodersförbund, Uppsala stad och Jordbrukarungdomens förbund. Skattmästare, vald av nämnden, har varit direktör Bertil Hjelmér. Nämndens verkställande utskott har, förutom av den av Upplands nation utsedda ordföranden landsantikvarie Nils Sundquist (fr. o. m. 27 juni 1968) bestått av fru Karin Bratt, vice ordf., antikvarie Anna-Märta Berg, sekreterare (fr. o. m. 27 juni 1968) samt skattmästaren direktör Bertil Hjelmér. I skrivelse till Upplandsmuseets anslagsgivande myndigheter har förslag väckts om museets övertagande av Disagården.

Till underhåll av *Disagården* för år 1969 har Disastiftelsen från Uppsala stad erhållit kr. 6 000. En ansökan hos Arbetsmarknadsstyrelsen att som beredskapsarbete få utföra en inre restaurering av Disagårdens byggnader om tillhoppa kr. 63 045 har ej beviljats. På grund av under sommaren 1968 pågående yttre restaureringsarbeten för av Arbetsmarknadsstyrelsen tidigare beviljade medel om kr. 119 000 har Disagårdens byggnader ej varit tillgängliga för visning. Allmänheten har dock haft tillträde till Disagårdens område och Svenska Ungdomsringens uppsala-avdelning har i vanlig ordning fått disponera gården för dansaftnar mot en provision på inträdesbiljetterna. Vakthållning har delvis skett genom Upplandsmuseets försorg.

Naturvårdsrådet för Uppsala län

Naturvårdsrådet har under 1968 fortsatt sitt arbete med att meddela länsstyrelsen rådgivning i de alltmer växande naturvårdsfrågorna, särskilt grustäktsärenden. Upplands fornminnesförening och Riksantikvarieämbetet representeras i naturvårdsrådet av Landsantikvarien.

Uppsala 16 april 1969.

RAGNAR EDENMAN

ORDF.

Ola Ehn

SEKR.